

ספר

מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו ע"ה

לרבינו האר"י ז"ל

אוצר החכמה

מכתבי רבינו חיים וויטאל זלה"ה זיע"א

1234567

יוצא לאור מחדש

מתוך כתביד מהר"ם פאפרוש ז"ל וסופריו

ובהשוואות עם עוד כתביד

1234567

בהוספות ותיקונים

על ידי

מכון להוצאת ספרים וכתביד

"אהבת שלום"

ירושלם • תשנ"ח

הוצאה ראשונה: תשמ"ח

הוצאה שנייה: תשנ"א

הוצאה שלישית: תשנ"ח

הוצאה

הוצאה

אוצר החכמה

כל הזכויות שמורות להוצאת "אהבת שלום" ירושלים

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליד, לתרגם, לאחסן במאגרי מידע, לסדר או לקלוט בכל דרך ובכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר — חלק כל שהוא מהחומר שבספר זה, ללא רשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור. הן על פי דיין תורה והן על פי החוק הבינלאומי.

להשיג את הספר:

הוצאת "אהבת שלום", ת.ד. 5515 ירושלים 91054

טל': 02-5370970 פקס: 02-5370088

Printed in Israel

הקדמה למאמר הפסיעות

אודה ה' בכל לבב תמיד תהלתו בפי, על אשר עזרני וזיכני ברוב חסדיו, להיות מן המתעסקים בבירור מקחו של צדיק, בעריכת **מאמר הפסיעות** שחיברו איש אלהים קדוש מוהר"ו זללה"ה, בהוצאה חדשה שלימה ומתוקנת, וישמחו המעיינים ויגילו הלומדים במאמר נפלא זה, אשר נתבארו בו הרבה הקדמות רזין דרזין בחכמת הקבלה.

והנה כבר נדפס מאמר זה בשני מקומות, בשער מאמרי רז"ל (נדפוס ירושלים תשי"ט הוא בדף ח' ע"א), ובסוף ספר חסד לאברהם לגה"ק מוהר"א אזולאי ז"ל. והנדפס בשער מאמרי רז"ל הוא מכתב-יד שהיה תחת ידו של רבינו מהר"ש ויטאל ז"ל. אמנם לקה מאמר זה בחסר, כי הושמטו על ידי המעתיק כמה קטעים חשובים מאוד, וכמו שכבר העיד הנחתום על עיסתו, וכך כתב המעתיק של כתב יד זה (לפנינו הוא בהערה מ'): "אמר המעתיק, המאמר מכתב יד האר"י זללה"ה בכאן מצאתי קושיות רבות לאין חקר על הפסוקים ועל המאמר, ולא העתקתי אותם, יען כי אין כוונתי להעתיק אלא מן ההקדמות דשייכי לחכמת הקבלה" עכ"ל. והעתקה חסרה זו היתה לנגד עיניו של מוהרש"ו ז"ל, וגם רבו בו הרבה טעויות לאין מספר, וכמו שכתב רבינו מוהר"ש ויטאל ז"ל בסוף המאמר: "אמר שמואל, נלע"ד שהמאמר הזה הועתק מכ"י הרב עצמו, ומעתיק המאמר טעה בהעתקתו, וכבר תיקנתי בו מה שיכולתי לתקן, ושגיאות מי יבין, ולא נמצא בו יותר" עכ"ל. והמאמר הנדפס בסוף הספר חסד לאברהם נדפס בשלימותו, אבל גם בהעתקה זו נפלו הרבה טעויות דפוס, ובאיזה מקומן הושמטו כמה שורות.

ובחסדי ה' יתברך נזדמן לידינו כתב יד קדמון וחשוב ביותר של מאמר הפסיעות, ומקורו ברוך מספר **נוף עץ חיים** שערך

וסידר המקובל האלהי מוהר"ר מאיר פאפירוש זללה"ה, אשר נכתב בקראקא שנת ת"י על ידי סופרים, ורבינו הרמ"פ ז"ל כתב עמהם, (והיה אז רבינו הרמ"פ ז"ל בקראקא כשביקר את משפחתו אחר גזירות ת"ח ת"ט). ובבירור נראה שההגהות שנכתבו על הגליון הם כתב ידו של רבינו הרמ"פ ז"ל. ולקחנו לעצמנו כתב יד זה כיסוד לעריכת מאמר הפסיעות, כיון שמקורו בבית מדרשו של רבינו הרמ"פ ז"ל, שהיה ממעתיקי השמועה הנאמנים של כתבי מוהר"ח ז"ל, וזכה שעל ידו תהיה מסירה לדורות של תורת רבינו האריז"ל בספר הקדוש והנורא עץ חיים כנודע, וגם הנהו כספר תורה מוגה על ידי רבינו הרמ"פ ז"ל עצמו. עוד היה לנגד עינינו כתב יד איטלקי של מאמר הפסיעות, ובו הגהות מהרנ"ש ז"ל, והצגנום בשולי הגליון.

אמנם הצענו לפני המעיין גם איזה שנויים בין כתב-היד נוף עץ חיים הנ"ל לבין מה שנדפס בשער מאמרי רז"ל וחסד לאברהם וכת"י האיטלקי הנ"ל, וזה וזה גורם שיצא מתחת ידינו דבר מושלם ומתוקן לברר מקחו של צדיק.

גם הוספנו מראה מקומות לפסוקי התנ"ך, ומאמרי חז"ל וזוה"ק, ועזרני בזה ידי"ן היקר הרה"ג כמוהר"ר נתנאל ספרין שליט"א, ובסופו של המאמר צרפנו הערות והארות מספר שמן ששון לשער מאמרי רז"ל, המתייחסים למאמר הפסיעות. חלוקת הפסקאות וציונם באות מיוחדת נעשה על ידינו לתועלת המעיין, וגם לקבוע ציון לכל קטע ולהקל על מציאתו.

הנה רבינו מהרש"ו ז"ל כתב בסוף המאמר וז"ל: "אמר שמואל, נלע"ד שהמאמר הזה הועתק מכ"י הרב עצמו וכו" עכ"ל, וכפי הנראה לא היה בידו של רבינו מהרש"ו ז"ל מקור המאמר לא מכת"י האריז"ל ולא מכת"י מוהר"ח ז"ל, אלא אותה העתקה חסרה של הסופר שהשמיט בו כמה קטעים וכנזכר לעיל, ובכתב יד השלם שלפנינו מפורש בגוף המאמר שלא נכתב מאמר זה על ידי רבינו האריז"ל אלא על ידי מוהר"ח ז"ל, שהרי כתב (לפנינו באות י) ז"ל: "ועל האמת הייתי רוצה להמנע מזה. זולתי חיוב מורי זלה"ה אשר

הכריחני לזה וכו" עכ"ל. וכן כתב עוד (לפנינו באות פ"ד) ז"ל: "וכל זה כתבתי להוציא מלב הדוברים על צדיק מורינו ז"ל עתק בגאווה ובוז וכו" עכ"ל. ובספר חסד לאברהם בתחלת המאמר כתוב וז"ל: "העתק מכתב אחד אשר שלח מוהר"ר חיים ויטאל לגביר אחד וכו" עכ"ל.

גם גדולי הדורות ייחסו את מאמר הפסיעות למוהר"ו ז"ל, וכמו שכתב רבינו הרמ"פ ז"ל בספר אור זרוע שער הכללים פרק ח' עיי"ש. (ואם היה מאמר הפסיעות מכתב ידו של רבינו האריז"ל ממש וכדוגמת ביאור האריז"ל לספד"צ, ולא דרושים שכתב מוהר"ו ז"ל, היה כותב רבינו הרמ"פ ז"ל על מאמר הפסיעות שהוא של הרב ז"ל, וכמו שכותב כן בכמה מקומות שם שהביא לביאור הספד"צ לאריז"ל, ואכמ"ל). וכן רבינו הרמח"ל ז"ל בהקדמה למאמר הויכוח (הנד"מ עמוד ל"ו) מייחס מאמר הפסיעות למוהר"ו ז"ל עצמו, ויובאו דבריו ז"ל לקמן. וכן בבית מדרשו של הגר"א ז"ל ייחסו מאמר הפסיעות למוהר"ו ז"ל, כפי שמתבאר מאותו מכתב שכתב הגרא"ש מאמציסלאו ז"ל, ויובאו הדברים לקמן. וכן בביאור הרד"ל למדרש רבה על מאמר הפסיעות (פמ"ג ג') כתב שהוא למוהר"ו ז"ל.

גם מוצאים אנו כמה ענינים הנמצאים בשאר כתביו של מוהר"ו ז"ל ואשר הם דברים מקוריים של מוהר"ו ז"ל, ונמצאים גם במאמר הפסיעות שלפנינו, ועדות הם שמרועה אחד ניתנו, ונציין כמה דוגמאות לזה:

א. **מאמר** הפסיעות אות ל': "כי פשטי התורה הם דוגמת הגוף, וזה שאמרו בפ"ק דחגיגה הן הן גופי התורה, לרמוז כי כל אלו הם גופי תורה, אך נגד חכמת הקבלה הוא נשמת התורה, ואי אפשר לגוף בלתי נשמה או לנשמה בלתי גוף וכו" עכ"ל עיי"ש. עוד עיי"ש אות נ"ה וס"ב, והשוה להקדמת מוהר"ו לשער ההקדמות (בע"ח דף א' סוף ע"ג וריש ע"ד, ובי"א), עוד עיין בעץ הדעת טוב חלק הדרושים דף ט', ודף ל"ה ע"ב ול"ו ע"א באורך בזה. (ומ"ש כאן במאמר הפסיעות באות ל': "ולא קרא כי לא דבר ריק הוא וכו", עיי"ש בעץ הדעת טוב דף ל"ו סוע"א: "ונמצא כי מ"ש כי לא דבר ריק הוא מכם, ר"ל לא תחשבו שהתורה היא וכו', וסרסו ודרשו. כי לא מכם יהיה הדבר

ריק, כלומר לא מסיבתכם שאינכם יודעים לדרוש ר"ל דרך הדרש אלא הפשט לבדו, לא מפני זה תתנו דופי בתורה עצמה כי התורה עצמה אינה ריק, אבל היא חייכם ויש בה סודות הנקראים נשמת חיים אל הפשט וכו"ל עכ"ל עיי"ש עוד באורך בזה).

ב. **מאמר** הפסיעות אות ל': "ועל כיוצא באלו נאמר ^{אוצר החכמה} אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, כי לא יחפצו להראות כבוד תורה, וזה שאמרו (סוטה מ"ט ע"א) משמת ר"ע בטל כבוד התורה, וכמו שמפרש רש"י שם" עכ"ל. והשוה להקדמת מוהר"ח"ו לשער ההקדמות (ע"ח דף ב' ע"ד): "והנה זהו הנכון כמ"ש במשנה משמת ר"ע בטל כבוד התורה, ופירשו המפרשים (רש"י שם סוטה מ"ט ע"א) שהיה יודע להשיב ולדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, וזהו כבוד התורה והדרה ויופיה, וזה אצלי פירוש המשנה, אריב"ל בכל יום ויום ב"ק יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה ואינם עוסקים בחכמת הקבלה שהיא נותנת כבוד לתורה וכו"ל עכ"ל.

ג. **מאמר** הפסיעות אות פ"ד: "וידעתי כי הכסילים לא יאמינו בזה כי ראמות לאויל חכמות" עכ"ל. השוה להקדמת מוהר"ח"ו ז"ל לשער ההקדמות (ע"ח דף ב' ע"ד): "ועל כיוצא באלו נאמר ראמות לאויל חכמות וכו"ל עכ"ל. ובכמה מקומות שם מקבילים הדברים למאמר הפסיעות בענין הנמנעים מללמוד חכמת הקבלה.

ד. **מאמר** הפסיעות אות פ"ד, בענין מה שכתב שם על רבינו האר"י ז"ל. והשוה להקדמת מוהר"ח"ו ז"ל לשער ההקדמות (ע"ח דף ד' ע"ג). ויש עוד כמה ענינים במאמר זה המקבילים להקדמת מוהר"ח"ו ז"ל לשער ההקדמות.

ועתה סמוך להדפסה, נזדמן לנו כתב-יד קדום של מאמר הפסיעות, ושם כתוב **אמר חיים** לפני אות ח' [קטע המתחיל ואוחילה למי וכו'], ולפני אות ל' [קטע המתחיל ואוי לו למי וכו']. ומשתמע מזה דכללות המאמר אינו למוהר"ח"ו ז"ל, ורק קטעים אלו הם הוספות של מוהר"ח"ו ז"ל. אמנם לא ידענו פרטים על כתב-יד זה, וגם בשאר כתבי היד שהיו לנגד עינינו לא נזכר כלל **אמר חיים**. והי' יתברך יאיר עינינו בתורתו אמן.

כאן המקום להביא מה שכתב רבינו הרמח"ל ז"ל בהקדמתו למאמר הויכוח (הנד"מ עמוד ל"ו) ז"ל: "כי החכמה הזאת בדורות הראשונים היתה גדולה מאוד מאוד, ותראה דברי הזהר הקדוש כמה עומדים ברומו של עולם, ומפרשים מסתורין של מלך ממש על כל אות ואות כמה סודות עמוקים מאד, המודיעים חכמה רבה בסוד עצתו ית"ש, אבל בדורותינו אלה הלא לא נשאר אלא כמו זכרון מן החכמה שהיתה בדורות הקודמים, ולולי הרב הקדוש האריז"ל גלה לנו שערי אורה ברוח קדשו, כבר נשכחה ממנו החכמה לגמרי, וגם עתה אחרי שנתעלה צדיק יסוד עולם למנוחתו, ונעלמה החכמה דור אחר דור, עד שנשארו דבריו ועניניו כדברי הספר החתום, בכמה קושיות וסתירות הנמצאות בדברי הרח"ו ז"ל, ואשר יותר קשה הוא, כי הבנת הדברים בכללם, סתום וחתום מאוד, כי הוא זללה"ה סתם דבריו הרבה, ולא רצה לפרש בכתב, ונולד מזה שהקוראים בדבריו לקחו אותם על פשוטם ושטחיותם, ואין זו הבנה כלל, כי נקרא שאין בידינו אלא שמות ענינים שצריך לזכור אותם כמפתח של ספרים, כי כאשר ידענו שיש כל כך ספירות, ושיש כל כך פרצופים, ושיש כל כך עולמות, ושהם מתלבשים זה בזה, ושיש כל כך עליות וירידות, ואין אנו יודעים מה הכוונה בכל הדברים האלה ומה ענינם, נמצא שאין זו ידיעה כלל, אלא זכרון של גירסא, אך בלא שום סברא, והרח"ו עצמו כך הזהיר בפירוש מאמר הפסיעות, ואמר ז"ל (לפנינו הוא באות ח'): "אמנם לא יחשוב הקורא בביאורי זה, כי יוכל להבין כמגע השבולת [בכל] דרוש הזה כולו, כי אלף שנים אילו חיה, לא יתחיל אפילו בהתחלת הקדמה אחת וכו'" [עכ"ל], אך האמת היא, שהחכמה שתומה הרבה, ועל זה נאמר מפי סופרים ולא מפי ספרים, כי הרח"ו ז"ל כיון להסתיר דבריו בספר, והשאיר הסוד חתום באוצרותיו, לגלותו לאשר הגון בעיניו וכו'" עכ"ל עיי"ש עוד בזה.

גם כאן נאה וכאן יאה להביא אותו מכתב מפורסם שכתב הגרא"ש מאמציסלאוו ז"ל מה ששמע מדודו הגאון האמיתי החסיד מוהר"ח מואלאז'ין ז"ל (נדפס בספר דעת תבונות עמוד רל"ו) וז"ל הנוגע לענייננו: "ורבינו הגדול הגאון הנורא ר"א ז"ל אמר עליו [על הרמח"ל ז"ל] שהוא יודע הנמשל של כתבי האריז"ל (כי הגר"א ז"ל אמר שכתבי אר"י ז"ל הוא כולו רק משל), ואמר עוד שאיזה משך זמן היה

סובר שגם הרח"ו ז"ל לא הבין עומק כוונת האר"י ז"ל (הוא בנמשל), ואח"כ ראה במקום אחד ניכר שידע הרח"ו ז"ל הנמשל, אלא שהסתירו מאוד, כך אמר לי דודי הנ"ל (מוהר"ח מואלאז'ין ז"ל), אמרתי לו כנראה שכיוון רבינו ז"ל על דברי האגרת של רח"ו ז"ל הנקרא מאמר הפסיעות, נדפס בסוף חסד לאברהם דפוס אמסטרדם (וכן בדפוס סלאוויטא), השיב לי בפנים צהובות, כן הדבר, שכיוון על דברי האגרת הלז" עכ"ל.

ואסיים בברכה לידי"נ היקר והנכבד כמוהר"ר ^{אוצר החכמה} **יעקב משה הלל** שליט"א, ראש ישיבתינו הק' **חברת אהבת שלום**, אשר מסור בכל מאודו להחזקת הישיבה, ה' יתברך יחזקהו ויאמצהו במלאכתו מלאכת הקודש, להגדיל תורה ולהאדירה, וימלאו משאלות לבו לטובה ולברכה לעבודתו יתברך, אמן כן יהי רצון. **גם** ברכתי נתונה לכל העוזרים והמסייעים בהוצאת הספר בכללותו, ובמאמר הפסיעות בפרט, ולחברי המכון להוצאת ספרים שעל יד **חברת אהבת שלום**, שה' יתברך ימלא כל משאלות לבם לטובה ולברכה, ויזכו לכטו"ס לעבודתו ית"ש, אמן כן יהי רצון.

ואתפלל אל ה' ית"ש שיעזרנו על דבר כבוד שמו, לעסוק בתורתו הקדושה לשמה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, וזכות הגאון הקדוש מוהר"ח זללה"ה תעמוד לנו שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו ומפי זרע זרענו עד עולם, ונזכה במהרה בימינו בביאת גואל צדק ובבנין בית המקדש במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.

כה דברי הצעיר
אליהו ציון סופר

מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו ע"ה

רבי לוי בשם רבי יוסי בר זמרא, פסיעותיו של אבינו אברהם היו שלש מילין, ר' יודן בר רבי סימון אמר מיל, שנאמר (ישעיה מ"א) אורח ברגליו לא יבא, רבי נחמיה אמר בשם רבי אבהו, לא נתאבקו רגליהן אלא כזה שהוא הולך מביתו לבית הכנסת (מדרש רבה בראשית פמ"ג ג').

א. "רבי לוי בשם רבי יוסי בן זמרא אומר, פסיעותיו של אברהם היו ג' מילין וכו', קודם שאבוא בביאור של מאמרים האלו, אני מוכרח להציע קצת הצעות וכללים בחכמה הזאת, כדי שתוכל להבין מעט קט עם שאקצר למעלה בחזקת היד.

ב. תחלת הכל צריך לבאר ענין אדם וחוה, שהם ג' זו"ן, והם שני אותיות אחרונות (דהוי"ה) משמו הגדול, אשר זעיר הוא כולל ו' ספירות מחד עד יסוד, ולכן נקרא בשם אות ו', ונוקביה' היא בת שבע, ספירה שביעי[ת], שהוא אות ה' תתאה.

ג. והמעייין בראותו היות הז"א נקרא וא"ו, לא יטעה לומר כי אין בו רק ו' ספירות האלו, כי אין כל דבר שבקדושה פחותה מעשרה [כרכות כ"א ע"ב], והנה ה' עם ראש ו' זו יושלם לעשר ספירות, והענין כי כל י' כלול משלשה בסוד רישא גיזעא שבילא הנזכרים בזוהר פרשת בלק דף ר"צ, והאי הוא עצמו מה שכתוב [בזוהר] בפרשת ויקרא (י"ב) [י' ע"ב] בגין דהאי י' קוצא חד לעילא וכו'.

ד. והענין בקיצור מופלג הוא, כי אין לך דבר שבקדושה פחות מעשרה כמו שאמרנו, והנה צורת הוא"ו יש בה ראש תוך סוף, והם סוד ג' יודין, וכל

- א. כחסד לאברהם כתוב בתחלת המאמר בזה"ל: "העתק מכתב אחד אשר שלח הרב מוהר"ר חיים ויטאל לגביר אחד, להפקת רצונו בביאור המאמר, וזה לשונו וכו'" עכ"ל.
- ב. נכתב על הגיליון "ס"א ואעלה".
- ג. נכתב על הגיליון "ס"א עם".
- ד. נכתב על הגיליון "ס"א שני שלישית מלכות והיא" עכ"ל.
- ה. נכתב על הגיליון "ס"א עם שלש ראשונות" עכ"ל.

אחת מהם נחלקת לרישא גזעא שבילא, הרי תשע, והם: חב"ד י' עלאה, וחג"ת י' אמצעית, ונה"י היא י' תתאה, ושלשתן אות ו' כזו: § ועל זה נקרא ז"א אח בגימטריא ט', ובהתחברות נוק' ה' תתאה עמיה, נעשית' אחד, ונודע כי ה' תתאה היתה ד' (הויות) י', ובהתחבר אות ו' עמה נהר דנגיד ונפיק מעדן, בחינת היסוד, ו' זעירא בלתי ראש, אז נעשית ה, ד' על ו', כי ו' יסוד, גנוז ברחם דידה, וצורת רחם דידה הוא צורת ד' בסוד מה שאמרו רז"ל [בכורות מ"ה ע"א] כשם שיש צירים ודלתות לבית כך יש צירים ודלתות לאשה, בסוד [איוב ג'] כי לא סגר דלתי בטני, ונאמר [שמואל א' ד'] כי נהפכו עליה ציריה, וסוד הצירים הוא צורת י' שבאחורי הד', וכאשר נשבר ציר שלה אז נעשית ר' בסוד אל אחר, ואין להאריך בזה.

ה. ואמנם לכן ד' דאחד רבתי [דברים ו'], להיות בה שיעור עובי שני דלתיך, הרי בזה מצאנו היות בה שני דלתות ושני צירים, ובהתחבר ב' דלתות אלו, יהיו צורת **ב** סתומה, ואז נעשית סוד י"ח ספירות, כי תחלה בהיותה ד' דאחד לא היה היסוד נכנס בה רק צורת ו', ובהתחברות שניהם ו' עם ד' נעשית ה', ועתה בעשותה מן אות ד' צורת ס סתומה, גם הוא עלה במחשבה והרים ראש באות ו' שלו ונעשה למנין י', ונתחברו ונעשו י"ח ס', והנה ה' וי"ח שוים במספרם, אלא שזה חושבן זעיר וזה חושבנא רברבא.

ו. ונחזור לעניננו, כי גם ז"א נקרא ו', אלא שבתחלה היה קטן בסוד חדל נא מי יקום יעקב כי קטן הוא [עמוס ז' ה'], ולכן נקרא בחינת אות ו' שבשמו הגדול יתברך זעיר אנפין, כי שני אותיות הראשונות אין בהם שינוי, האמנם בשתיים אחרונות יש עליה וירידה, והכל תלוי על ידי מעשה התחתונים בסוד תנו עוז לאלהים על ישראל גאותו [תהלים ס"ח], ואין הגאווה אלא בראש, והוא סוד מנחל בדרך ישתה על כן ידים ראש [תהלים ק"י], כי על ידי הנחל קדומים שהוא הבינה, הרים הז"א ראש ונעשה אות י' בסוד כונן שמים בתבונה [משלי ג'], וזה שאמר מ"י יקום יעקב, כי מ"י שהיא הבינה, היא תקים ראש יעקב, כי עתה בימי הגלות קטן הוא ואין לזו הוא"ו ראש, אך לעתיד לבוא יגדל לז"ו ראש, ואז לא יקרא ז"ו כי אם י', כי יהיה שלם בכל י' ספירות, וזה סוד לא יקרא שמך עוד יעקב המורה על לשון עקב בלתי ראש, כי אם ישראל יהיה שמך, כי ישראל הם אותיות לי ראש.

ז. וזה סוד הנרמז בפרשת ויקהל דף רי"ו "שמע ישראל, ישראל סבא, בגין דאית ישראל זוטא וכו', ורזא דא יהיה ה' אחד ושמו אחד", פירוש, כי מה שהיה עד

- ו. יתכן שצ"ל נעשים, וכן הוא בשמן ששון ובשאר כת"י. וכן בחסד לאברהם הגירסא נעשים אחד.
- ז. נכתב על הגיליון "ס"א אינו" וכן הוא בשאר כת"י.
- ח. נכתב על הגיליון "ס"א ים".
- ט. נכתב בגיליון "ס"א י' ספירות".

מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו ע"ה

ג

עתה חיבור הראשון י"ה והשני ו"ה יהיה לעתיד שניהם שוים ויהיו י"ה י"ה, וזהו יהיה ה' אחד ושמו אחד, וג'מטריא ב' פעמים אחד הם שני היחודים הנזכרים שניהם שוים, ואל תתמה אם שם הזוהר מפרשו בעת התפלה של כל יום, כי כן האמת, כי מה שיהיה לעתיד תמידי הוא עתה לפרקים על ידי מעשינו.

ח. ואוחילה למי שישכיל בכתבי זה שישים עינו (ועיינו) [ורעינו] היטב, כי לא אוכל להרחיב פה ולשון כמו שהזהירו [חגיגה י"א ב'] ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן וכו', ולא יחשוב הקורא בכאורי זה, כי יוכל להבין כמגע ראש השיבולת בכל הדרוש כולו, כי אילו חיה אלף שנים פעמים לא יתחיל אפילו בהתחלת הקדמה אחת, וענין זה אינו כענין המקומות שדברו חכמים דרך גוזמא, כי התורה רחבה מני ים, ועל כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות.

ט. ואל(י) יחשוב המעיין כי הוא מבין בלתי הקדמות הצריכות אל החכמה, וירצה להגביה כבודו על כבוד התורה ח"ו, בחשבו כי כשיעור אורך שכלו כך שיעור אורך מדת תורתנו, אשר זו היא סיבת הנמנעים מלעסוק בחכמה זו, הגם כי היא מראית פנים, עם כל זה לא יכלו להסתר מפני בעל המחשבות, וידוע לפניו יתברך כי הם אינם נמנעים זולתי כדי שלא יחשבו פתאים בעת היותם עוסקים בחכמה זאת, ורצו לקיים בהם ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר [ישעיהו כ"ט], כי החכמה תאבד מהם, אבל שם בעלי חכמה ישאר במקומו, ולזה לא נאמר ואבדו חכמיו ומביניו, אלא נאמר חכמת חכמיו ובינת נבוניו, כי החכמה תעדר מהם אבל לא ימנעו מלהקרות בשם חכמים ונבונים, ועל כיוצא באלו נאמר [אבות ו' ב'] אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, כי לא יחפצו להראות כבוד התורה, וזה שאמרו [סוטה מ"ט ע"א] משמת רבי עקיבא בטלה כבוד התורה, וכמו שמפרש רש"י ז"ל שם י"א.

י. ולא יצאתי מכוונת הדרוש, זולתי כדי שלא אענש ח"ו אם לא אזהיר לכל המסתכל בביאורי זה, שלא יחשוב כי יבין בו כמלא נימא בלי ספק, ואילו הייתי יכול להתוכח עמם פה אל פה, הייתי מכריח (אליכם) [אליהם] סברא זו, אמנם לא על זה אמנע מלהתרות התראה זו הצריכה, כי על חכמה זו נאמר [פיוט עבודת יוה"כ]: "ראה לפני מי אתה עומד, נכנס למקום להבת שלהבת וגחלת", ועל האמת הייתי רוצה להמנע מזה זולתי חיוב מורי זלה"ה אשר הכריחני לזה, מצורף חסידות הגביר כאשר ידעת, וכו' בטחתי שיקבל דברי בסבר פנים יפות.

י. המוסגר בסוגריים מרובעים נכתב בגיליון הכת"י בשם ספרים אחרים.
יא. ז"ל רש"י שם סוטה מ"ט ע"א: "בטל כבוד תורה, שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות, וכ"ש תיבות יתירות ואותיות יתירות, כגון בת ובת אני דורש (סנהדרין נ"א ע"ב), וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה" עכ"ל, והשוה להקדמת מוהר"ח לשה"ק הנדפס בריש ע"ח דף ב' טור ד'.

מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו ע"ה

ה

טז. והנה כתר דידה היה מקומו בתפארת שלו, וזה סוד עטרת תפארת לעמוסי בטן י', כי עטרת דידה הוא בתפארת דידיה מן חציו ולמטה, שהוא סוד הבטן אשר שם המעיים אשר שם היו נשמות בני ישראל גנוזות קודם נתינתם ברחם הנוקבא, וזה שאמרו לעמוסי בטן, הם ישראל הנקראים "עמוסים מני בטן וכו'" [ישעיה מ"ו].

יז. והנה אין דרכנו להאריך פה ולהרחיב לשון בענין מציאות הכתר, ודרכנו להכניס במנין עשר ספירות הדעת במקום הכתר, לא כי ח"ו שנסתלק הכתר ממנין העשר ספירות, ואמנם טעם הדבר לא ניתן לכתוב כעת, כי הדברים ארוכים ואין הדעת סובלתם.

יח. הכלל העולה מכל הנזכר, כי קומת המלכות (שהם מתחילין) [שהיא מתחילה] מחכמה דידה ולתתא עד מלכות שבה, הם באחורי הזעיר נגד נה"י דידיה ממש, וזה סוד הכתוב [בראשית כ"ט] "וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה", הם נה"י דידיה ממש, שהם רובצים על כל מדת המלכות הנקראת באר בשדה.

יט. ואגב אורחין נבאר קצת ענין באר בשדה, כי שני כנויים אלו נראים שהם במלכות, ומה עניינם, ואמנם הענין הוא, כי בית נקרא מקום מושב בני אדם, והוא מקום מושב הספירות בעצמם, (אף) [אך] מן אחורי זעיר אינו נקרא בית זולתי שדה, כי יצא מכלל מדבר שממה ונכנס לכלל שדה הראויה לזריעה, בסוד אסתר קרקע עולם היתה [מגילה כ"ג ע"ב], ולכלל בית לא (באתה) [באה], עד היותה פנים בפנים ואז תקרא בית, ואין (ב) כח בזה זולתי ביעקב, אשר הוא המזווגם פנים אל פנים, ונמצא כי בית ושדה ומדבר, ג' כנויים אלו הם במלכות, אמנם בית תקרא בהיותה פנים בפנים כנגד נה"י, ולכן נקראת בית כי צורת הבית: $\square$ ג' קוים, א' מכאן וא' מכאן וא' באמצע, והוא היסוד האוחז בנצח הוד, ושלשתם צורת ווין ט', כי כולם הם סוד וא"ו דשמא קדישא יהוה, המכונה בשם זעיר, ולכן כל עשר ספירותיו צורת ווין בסוד כל הנפש הבאה לבית יעקב מצרימה ששים ושש [בראשית מ"ו], כי השש הוא הו' בעצמה, וחלקים ט"ו* הנחלקים לעשרה הם הו"ק הנעשים ששים, ועצמות ו' זו הוא היסוד אשר עליו פירשו בזה פרשת שמות [ט' ע"ב] ששים דא יעקב ושש דא יוסף, תרין ווין, ואין להאריך בזה, כי הגם שיראה למעיין כי דברי סותרים זה את זה, כי א"א להאריך בזה הביאור, ונמצא כי סוד בית מורה על עת הזיווג בהיותם פנים בפנים.

יד. מנוסח ברכת הלבנה, בגמרא סנהדרין דף מ"ב ע"א.
טו. נכתב על הגיליון "ס"א והם צורת ג' ווין" עכ"ל.
טו*. בשער מאמרי רו"ל הגירסא וחלקיה הנחלקים וכו'.

כ. ובהיותם אחר באחור כנגד נה"י דידיה, (הלא) [אלא] טי שכבר היא מוכנת ומקושטת ואין חסר בה זולתי החזרת פנים בפנים, אז נקראת שדה הראוי לזריעה, אך עדיין אין בו ישוב, ואז נקרא חק"ל תפוחין קדישין, הם הנה"י הנקראים תפוחין, (ואז) [ואם] "נרצה להאריך בזה, החק"ל הוא אחורי נה"י, ותפוחין אחורי חג"ת, וקדישין אחורי חב"ד, והם סוד הקודש, כי לעולם כל קודש אינו אלא במוחין בג' ראשונות, ושמור כלל זה, (כי) [ו]אז בערב שבת היא מקבלת מכל אחורי הזעיר עד ג' ראשונות, וכן ראוי לבעל מעשה לצאת לשדה בערב שבת לחק"ל תפוחין קדישין, להכניס את הכלה העומדת שם בשדה כבר, להכניסה לבית פנים בפנים, וזה סוד בתי גואי בתי בראי [חגיגה דף ה' ע"ב], ואין להאריך בזה.

1133867

כא. ואמנם נקראת שדה, כי ש' צורתה ג' ויין, והם אחורי נה"י דיד[נ]יה, אלא שלהיותם אחר באחור הוצרכו להתחבר אורם ונעשו י"ח צורת ש' לאזור כח מאימת הקליפות העומדים באחוריים, אשר זה הוא סוד אלהים אחרים מלשון אחוריים, וזה סוד לא יהיה לך אלהים אחרים על פני [שמות כ']. והבן זה, וזה סוד ש' של שקר הנאחזים החיצונים בו, והם ק"ר ולוקחין ש' ונעשים שקר.

כב. ואמנם גם את זה לעומת זה עשה האלהים, וכמו שיש נה"י בקדושה, יש נה"י בקליפה, וגם הם צורת ש', אלא דאינון בפירודא, פירוש, ק"ר בגימטריא ש', אלא שנפרד היסוד דסט"א מנצח הוד (דידה) [דידיה], וזה סוד קר, כי אז נתקררו הנחש ורוכבו ולא יוכלו להזדווג יחד, כי היסוד שלו נכרת מן הנצח הוד שלו ונעשה סריס ונתקרר, וזה סוד קר, וזה סוד "כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו יתפרדו כל פועלי און" [תהלים צ"ב], בסוד "כחי וראשית אוני" [בראשית מ"ט], כי הטיפה נקראת און, והסט"א רצו להתחבר עם נה"י דקדושה כדי להיות להם כח לזווג גם הם, ונתפרדו מלהיות פועלי און, וזה שאמר יתפרדו כל פועלי און, ולכן נרמז זה ביום השבת, כי אז נעשית בתחלת ליל שבת, ונעשית שדה כנזכר, והם רוצים להתחבר שם בשדה, כמו שיצא ט' קין וזהמא דנחש, "ויהי בהיותם בשדה וכו'" [בראשית ד'], ואז יתפרדו כל פועלי און ואין להם כח להזדווג.

כג. וזה סוד שדים הנבראים בערב שבת שלא נברא להם (גופניות) [גופות] משום דאל אחר אסתרס ולא עביד פירין, כנזכר בסבא דמשפטים דף ק"ג ע"א, ולכן נקרא אל אחר על דיתיב באחוריים, וזה שאמרו בזוהר בפרשת בלק קצ"ו א' על פסוק אשר הלך חשכים ואין נגה לו [ישעיה נ']. שראן בחבורא ואתפרשן מיד.

טז. כך צריך לכאורה לומר, וכן הוא בגיליון הכתב יד.

יז. כך צריך לכאורה לומר, וכן הוא בגיליון הכתב יד.

יח. נכתב בגיליון הכת"י "ס"א ונמצא כ"י".

יט. נכתב בגיליון "ס"א כעין מעשה".

מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו ע"ה

ז

כד. וזהו הנזכר בסבא דמשפטים [צ"ה ע"א] על ההוא נחשא דפרח באורא, הוא הנחש העליון אשר פורח באויר ואין לו על מה שיסמוך, כי הרגלילים הם סמכי גופא, והנחש אתקציצו רגלוי והוא פורח באויר ואין לו על מה לסמוך, וזה סוד השקר אין לו רגלים [תקו"ז תיקון כ"ב], והנה הוא רוצה לעוף ולפרוח עד מקום אחורי נה"י דזעיר באויר הפנים¹²³⁴⁵⁶⁷ אשר שם, וזה סוד "אם תגביה כנשר" [עובדיה א'] האמור בעשיו, "ואם בין כוכבים שים קנך" [שם] הוא הרקיע שבו נתונים כוכבים ומזלות, הוא אחורי יסוד דזעיר, כי עד שם רוצה לעלות הנחש ההוא כדי ליקח הארה משם, כי מתקנא בדמות¹²³⁴⁵⁶⁷ אדם הרוצה להזדווג עם חוה בערב שבת ביום שנברא, ואז עולה להטיל זוהמא, ואז משליכים אותו למטה, וזה שאמר "משם אורידך נאום ה'" [שם]. וזה סוד שארי בחבורא וסיים בפירודא, והוא סוד הנזכר [בזוהר] בפרשת ויקהל דף נ"ח, ביומא שתיתאי כד מטי זימנא דערב דליג וכו', עיין שם והבן.

כה. ונחזור לענין, כי בהיותה אחור באחור אז הוא שדה עפר הראוי לזריעה, ומאחורי הנוקבא עומדים הקליפות, ומקומם שם נקרא¹²³⁴⁵⁶⁷ כ"ב מדבר, אשר העפר שלו נקרא אבק שאינו ראוי לזריעה בסוד ויאבק איש עמו בפרשת וישלח [וזהו ק"ע ע"א], ואמנם נקראת שדה על שם שעומדת אחרי הש' שהוא נה"י דידיה, והוא סוד ד' דשדה, והיא מתקשטת בקישוטיה הוא הארת פני הנה"י עצמן מצד פנים ששם הם סוד ג' ויין כנ"ל, ונעשית מכחם ה' שצורתה ג' ויין, כי עם היות שבתחילה מקבלת מנצח הוד לבד, אינה ראויה לזווג ונקראת ד', ואחר כך נתוסף בה בחינת ו' דיסוד ונעשית ה' ראויה אל הזיווג, ואחר כך חוזרת פנים בפנים ונעשית בית כנזכר.

כו. העולה מכל זה, כי קומת המלכות נחלקת לג' קוים, קו הימין חח"ן שיעורם באחורי נצח דזעיר, וקו שמאל דידיה בג"ה באחור הוד שלו, וקו אמצעי דת"י באחורי היסוד שלו, ואמנם כל זה הוא בהיותה כבר ראויה לזריעה ונקראת שדה כי המקום ההוא יקרא שדה.

כז. אמנם מציאות המלכות עצמה תקרא באר הנובעת מ"ן לקבל מ"ד דבעלה בסוד הבאר שעלתה לקראת יעקב, כמו שארז"ל [זח"א קנ"א ע"ב], וזהו והנה באר בשדה, פירוש כי ראה יעקב שכבר היתה רחל העליונה (מכינה) [מוכנת] להזדווג לו כי כבר היתה באר בשדה וכו'.

כח. האמנם לפעמים אין שיעור קומתה זולתי באחורי היסוד לבד, ולפעמים תחת היסוד בסוד השליך משמים ארץ [איכה ב'], ולפעמים יורדת בבריאה

כ. נכתב בגיליון "ס"א באור הפנימי".

כא. נכתב בגיליון "ס"א בראותו".

כב. נכתב בגיליון, ס"א כי מקומם שם ונקרא".

בסוד לכי ומעטי את עצמך להיותה בסוד נקודה לבד ולא בסוד פרצוף, והוית תמן ראש לשועלים.

כט. והנה זה סוד מחלוקת רב ושמואל בברכות פרק הרואה [ס"א ע"א] מר אמר פרצוף היתה ומר אמר זנב היתה, ואלו ואלו דברי אלהים חיים הם.

ל. ואוי לו למי שהוא מתגאה בעצמו שמחמת שאינו יודע לתרץ, אומר כי מדרשים (חילוקים) [חלוקים] הם, וכן בכל מקום כיוצא בזה, ולא קרא כי לא דבר ריק הוא, ואין בדברי רז"ל ח"ו שום דבר לבטלה, והכל אמת ואמונה, ואוי להם לבריות מן עלבונה של תורה, כי אף כפי הפשט יש כח בשכל האדם לתרץ וליישב את המקראות כפי פשטן ולקיים דברי רז"ל, אין נפתול ואין עקש והם כג אמת, ולא יחשבו הפשטנים כי לבד על דרך הקבלה אפשר להעמיד המחלוקת, כי גם על דרך הפשט הכל אמת ואמונה, כי ידעתי שיש כת שאינה רוצה להתעסק רק עד מקום שיד שכלו מגעת בפשטי התורה, ומרחיב פה ומאריך לשון על חכמת האמת, ויש שמתעסק בקבלה כפי דעתו בפשוטי התורה, ושתי דיעות אלו המה נפסדות בתכלית ההפסד, כי פשטי התורה הם דוגמת הגוף, וזה שאמרו בפ"ק דחגיגה [דף י" ע"א] הן הן גופי התורה, לרמוז כי כל אלו הם גופי תורה, אך נגד חכמת הקבלה הוא נשמת התורה, ואי אפשר לגוף בלתי נשמה או לנשמה בלתי גוף, כי לולי היה אפשר לא היה נברא גופות לנשמות, ונמצא כי כל העוסק בזה בלתי זה כמעט אינם מקיימים בעצמם "תורת חכם מקור חיים" [משלי י"ג], כי אין חיים זולתי בהיות גוף ונפש יחד, (ולזה בסוד) [וזה ברור] כג"ל אשר נגע אלהים בלבם [עיי' שמואל א' י' פסוק כ"ו וברש"י שם].

לא. והענין הוא ברמז אגיד, הגם כי קשה בעיני מאוד לגלות (רק) [דבר] זה, הגם כי הוא על דרך הפשט, אבל כיון שנכנסתי לא אצא, והענין הוא זה, כי שתי נשים היו לו לאדם, חוה ראשונה וחוה שניה, וכנגדם נאמר פרצוף וזנב, והענין כי ראשונה יוצאת מאחוריו העליונים, והשני' מאחוריו התחתונים, וכנגדם (נשאר) שני קומות של אדם הראשון, כי קומת האשה חצי קומת האיש.

לב. וזה סוד מה שאמרו רז"ל בב"ב פרק הספינה [ע"ה ע"א] ואולך אתכם קוממיות, שתי קומות של אדם הראשון, והם מאתיים אמה, כי כל אחת מעשר, ועשר מעשר הרי מאה, והרי מאה לזה ומאה לזה. ולדברי האומר מאה אמה לבד, הם חמשים לזו וחמשים לזו בסוד ב' ההין כל אחת כלולה מעשר, והם שני חצאי אדם הכולל הספירות, והם כל אחת כלולה מה' ספירות שלו לבד, והם חמשים וחמשים.

כג. נכתב בגיליון "ס"א ושני הסברות הם".

כג*. בחסד לאברהם הגירסא "ו"ס אשר נגע אלהים בלבם", ובכתב-יד איטלקי הגירסא כמו שכתבנו בסוגרים.

מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו ע"ה

ט

לג. ואמנם הראשונה היתה פרצוף והשניה עדיין לא היתה אלא זנב נקודה לבד, עד שאחר כך כתיב [בראשית ב'] "ויבן ה' אלהים את הצלע", ושוב מי שיחפוץ להבין יסתכל במאמר רב ושמואל, ותן לחכם ויחכם עוד, כי אינני יכול להאריך בזה, ומה גם בדרוש הזה אשר לאו כל מוחא ומוחא סביל האי, ומה גם בפנימיותו.

לד. ונחזור לענין לבאר הך דרב ושמואל על דרך האמת, כי הנה נודע כי שופריה ¹²³⁴⁵⁶⁷דיעקב הוא מעין שופריה דאדם [ב"מ פ"ד ע"א], וכמו שלאדם היו שתי נשים חוה ראשונה ושניה, כן היו ב' נשי יעקב לאה ורחל, כי חוה ראשונה היא קליפה החופפת על לאה ראשונה שבקדושה, ולפי שחשב יעקב כי היתה דוגמת חוה, לא היה חפץ לקחתה, וזה סוד כי שנואה לאה [בראשית כ"ט], כי כפי מה שחשב הוא, היה (שניתנה) [שתינתן] לעשיו דוגמת חוה ראשונה לילית (סבתא) [חייבתא] כלתא דסמאל שרו של עשיו [זח"ג רמ"ו ע"ב], לולי על ידי תפלותיה ודמעותיה לקחה יעקב, ולא היה סוד פרצוף, לפי שיצאתה מאחורי פרצוף הזעיר, והיא סוד קשר של תפילין של ראש מאחורוי, ורחל בסוד זנב, כי (הוא) [היא] מאחורוי חוה ולמטה, ואח"כ גם היא נתקנה ונעשית פרצוף, והיא תפלה של יד במקום החזה כנגד הלב היתה כ"י, ולכן בלאה אמר ועיני לאה רכות [בראשית כ"ט], כי היא יונקת מצד העינים כ"ה כי היא במקום הפרצוף, אך ברחל לא נזכר בה מציאות עינים זולתי [אשר] נאמר בה "ורחל היתה יפת תואר וכו' [שם], וזה סוד הנאמר בסבא דפרשת משפטים [צ"ה ע"א] "עולימתא שפירתא דלית לה עיינין", והוא סוד כוס של ברכה דצריכים למיהב עינוי ביה [ברכות נ"א ע"א], להמשיך לה אור עינים שאין לה.

¹²³⁴⁵⁶⁷

לה. וענין שתי נשים הם סוד הא לחמא עניא, מה דרכו של עני בפרוסה [פסחים קט"ו ע"ב], הוא סוד המלכות הנקראת עני, ובהיותה בסוד העני שהוא בפסח קודם נתינת התורה, אז נקראת עני, ואז היא פרוסה בסוד פֶּרֶס פריסת מלכותך [דניאל ה'] הנזכר כ"י שני מיני (פרוסת) [פריסות], א' מה שנתחלקה המלכות ממנו ונטלה וניתנה לזולתו, (וגם) [ועוד] כי גם שם היא פרוסה, וזה שאמרו [דניאל שם] "ויהיבת למדי ופרס", חציה למדי וחציה לפרס, והתנו ביניהם כמאמר רבותינו ז"ל [מגילה י"ב ע"א] אי מינן מלכי מינייכו אפרכי.

לו. והענין כי בכל מקום שגלו שכינה עמהם, והמלכות העליונה גלתה בכבל ראשא די דהבא [דניאל ב' ל"ח], וכשנסתיים הגלות ההוא ניטלה השררה מבבל בסוד היו צריה לראש [איכה א'], וניתנה למדי ולפרס, וגלתה השכינה בין שני מלכיות ההם, נמצא כי אותה המלכות שהיתה (גדולה אצלך) [גולה ממקומה,

כד. נכתב על הגיליון "ס"א כי שם ביתה".

כה. נכתב על הגיליון "ס"א הפנים".

כו. נכתב על הגיליון "הזכרו".

מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו ע"ה

י

אצלו^{כז} פרס פריסת [וכו'] ויהיבת למדי ופרס, וסוד הענין הוא זה, כי בבל נגד רישא, ולכן אין שם פירוד, אך מדי ופרס הם כנגד חדוהי ודרעוהי די כסף [דניאל ב'], ושם נחלקו לשני זרועות, וכן מלת פרס נקרא גם כן על שם הפריסה והחלוקה הנעשית בימיו, כמו שכתוב [תהלים מ"ו] אשר שם שמות בארץ, וכיוצא בזה נזכר בזוהר פרשת שלח^{לוי תחבט} לך [קס"ו ע"א], כמ"ש "ופרסין מלכא דפרס אשתמודע הכא".

לז. ונחזור לענין, כי אלו הם סוד הא תתאה, וזה שאמרו ה"א לחמא עניא, כי אות ה"ה היא לחמא עניא ולכך נפרסת לשתיים, כי כן אות ה' שהיא יכולה להתפרס וניכר בה יותר משאר אותיות, כי היא ד' על ו' כנגד רחל הלוקחת ד' מדות^{כח} באחורי הזעיר, והם ת"ת נה"י, והוא ו' הוא כנגד לאה שיעורה ו' מדות באחורי הזעיר והם כחב"ד ח"ג, וכשנפרסין נעשין שתיים, אך בעת העושר אז כולם נעשות בחינה אחת ואין בהם פירוד.

לח. וזה סוד יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל [רות ד'], וקשה דהיה לו לומר אשר בנו את בית ישראל לבד, ומלת שתיהם היא מיותרת, כי נודע כי רחל ולא שתיים הם ולא שלשה, אך הענין הוא זה, כי רחל ולא היו נפרדות, כי עדיין לא ניתנה התורה, ועדיין היתה לחם עוני שהיא בפרוסה, אך בימי רות כבר ניתנה התורה והיא לבדה כללה שתיהם ביחד. והענין הוא זה, כי הנה ערפה היא כנגד לאה, כי כן שמה מורה על שהיא בסוד העורף דוגמת לאה קשר של תפילין, ואילו זכתה להתגייר היתה נתקנת דוגמת לאה שניתקנה ולא ניתנה לעשו על ידי תשובתה ודמעותיה [ב"ר ע' ט"ז], וכאשר לא נתגיירה, אז חלק הטוב אשר בה הוברר ממנה (וניתנה) [וניתן] אל רות, וחלק הרע שבה שב אל עמה ואל אלהיה, והיתה רות כלולה מרחל ולא, וזה שאמר "יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה", אשר הם היו שתיים נפרדות, וזו כלולה משתיהם יחד.

לט. וכן היה הענין בבעליהם, כי היו שנים, מחלון וכליון, ושניהם בחינה אחת לפרקים, אך יש זמן שהם משמשין לשנים דוגמת יעקב וישראל, וכשנתקנה רות נתקנו גם מחלון וכליון שניהם, ושניהם נכללו בעובד אבי ישי, ודברים אלו עומדים ברומו של עולם, ולא יחשוב אדם כי על ידי מקרה היה דבר זה של אלימלך ונעמי ושתי כלותיה, כי דוגמת שרחל ולא היו גיורות אחיות בנות לבן, כך רות וערפה היו גיורות אחיות בנות עגלון מלך מואב, ואין להאריך בזה כי הוא סוד נמרץ^{כט}.

כז. כן נכתב על הגיליון וכן הוא בשאר כתבי היד.

כח. נכתב על הגיליון "ס"א אורות".

כט. בשער מארשב"י נכתב כאן הגה"ה ממוהרש"ו ז"ל: "אמר שמואל: ואפשר עוד לומר שתקנה רות עתה מה שפגמה חוה בימי אדה"ר, ואתי שפיר בג"ש, נאמר כאן האשה הבאה וגו' [שם ד'], ונאמר להלן לזאת יקרא אשה וגו' [בראשית ב' כ"ג] לכן נאמר עליה בימי שלמה המלך ע"ה וישם כסא לאם המלך [מ"א ב'] לאימא של מלכות, ואמרו"ל [ב"ב צ"א ע"ב] זו רות. כנלע"ד עכ"ל.

מ. גם זה סוד דינה בת לאה, כי הנה נודע, כי כשהנחש הטיל זוהמא בחוה, אז כל הנשמות נתערבו טוב ברע, כנזכר בזוהר פרשת בהר סיני קי"א ברע"מ עיין ותשכח, כי אפילו האבות עצמן נתבררו כי היו מעורבין טוב ורע, ולכן יצא ישמעאל מאברהם ועשו מיצחק, ואז נתלבנו ונתבררו מחלאת זוהמת הקליפה הדבוקה עמהם, ולכן חוה ראשונה היתה קליפת לאה, ולאדם לא ניתנה לאה כי עדיין לא ניתקנה, ולכן יעקב דשופריה כעין שופריה דאדם, לא מצא נחת רוח אלא ברחל דוגמת אדם שאמר [בראשית ב'] "לזאת יקרא אשה", לזאת ולא לחוה ראשונה, ולכן היתה לאה מעלמא דאתכסיא דלא איתגליא ליעקב.

מא. והנה אעפ"י שלאה נתקנה והוסר ממנה הקליפה שהיא חוה ראשונה ונשארה היא קדושה וצדקת לגמרי, עם כל זה, לתוקף הסיג הנדבק בה יצאתה ממנה דינא קשיא, והיא דינה בת לאה, ולכן נקראת על שם הדין, וגם היא היתה קדושה אלא שעדיין היה בה קצת אחיזה כי לא נבררה לגמרי, וכמו שהיתה אמה עתידה ומוכנת להנשא לעשו, אלא שעל ידי תשובתה ודמעותיה נתקנה, ונשארה דינה במקומה להנשא לעשו, אלא שיעקב טמנה בתיבה, ומצינו לרז"ל בפירוש שנענש יעקב על זה [ב"ר ע"ו ט'], כי היתה ראויה אליו ועל ידה היה נתקן גם הוא, כי עדיין היו בו ניצוצי קדושה.

מב. וזהו טעם ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו [בראשית כ"ה], להיות כי היה לו ציד (ניצוצי של) [של ניצוצי] כט* קדושה מחלק הגבורה של יצחק אביו נתונים בפיו נבלעין בתוכו, ולכן כל כוונת יצחק היה לתקן אותם הניצוצות שהם חלק נשמתו, ומעתה אין לתמוה על יצחק האוהב לעשו על שהיה מאכילו, כי דברים כאלו אפילו לקלי דיעות הם גנאי גדול, מכ"ש ליצחק עולה תמימה יותר מכל האבות, ודברים אלו עתיקים, וראוי לקצר בהם. והענין, כי ברישא דעשו בלבד היו ניצוצות ולא בשאר גופא, ולכן רישא דעשו אתקבר במערה עם יעקב [ילקוט שמעוני פרשת ויחי]. והבן זה.

מג. והנה עשו הוא סוד הנחש, והיתה דינה ראויה אליו, וכיון שטמן יעקב אותה נצולת ממנו, וכאשר היתה יצאנית בסוד ותצא דינה, כי לולי נשארה במקום הקדושה לא היה הנחש יכול להדבק בה, אך אחרי צאתה אל מקום הקליפות, אשר זה סוד אומרו [בראשית ל"ד] "לראות בכנות הארץ", אז הנחש נשכה, והוא סוד שכס בן חמור החוי [שם], מלשון חויא שהוא הנחש, ונקרא גם כן חוי על שם דאתא מחוה ראשונה לילית, ובכח זה יכול לקחתה, ועל ידי זה "ותדבק נפשו כדינה בת יעקב" [שם], כי תחלה היו דבוקים הקליפה הזאת עם זו הקדושה, ועכשיו בצאתה, חזרה להדבק עמו.

כט*. בחסד לאברהם הגירסא: "צד ניצוצי קדושה וכו'".

מד. וזהו ענין אומרם [שם] "הכזונה יעשה את אחותינו", כי לילית חוה ראשונה, נקראת אשת זנונים, גם התרגום מתרגם (נפקית ברא) [הכנפקת ברא]. והענין כי סתם זונה היא לילית, (והענין הוא זה, כי סתם זונה היא לילית), ובתחלה היתה בביתו של אדם הראשון, ואח"כ יצאתה לחוץ, ולעולם שוכנת במדברות כנודע, ולזה נקראת הזונה נפקת ברא, כי היתה אשת אדם ויצאת לזנות עם סמאל, וזה שאמר "הכזונה יעשה את אחותינו", פירוש, וכי עדיין אחותינו דומה לחוה ראשונה הנקראת אשת זנונים, (גם התרגום ל מתרגם נפקת ברא, והענין כי סתם זונה היא לילית) והלא כבר נטהרה, ואיך הנחש בא לקחתה.

מה. ואח"כ נשאה שמעון כנודע [ב"ר פ' י"א], כי ראובן חסד, שמעון גבורה, וכל הקליפות אינם יוצאים אלא משם, כי לכן נקרא הגבורה רע [עיין זח"א ט"ז ע"א]. דמסבר פנים לרע, וזהו סוד שמעון נוטריקון שם עון, כי שם העון שהוא הסט"א נאחז, והנה דינה שרשה מן הגבורה דינא קשיא, לכן לקחה שמעון, ולהיות כי עדיין לא נטהרה, ומה גם אחרי אשר נבעלה לכנעני הוא הנחש אשר עליו נאמר [בראשית ט'] ארור כנען כנודע, ולכן יצא ממנה שאול בן הכנענית כמו שאמרו רז"ל [ב"ר שם], והוא עצמו שלומיאל בן צורישידי, והוא עצמו זמרי בן סלוא כמאמר רבותינו ז"ל במסכת סנהדרין פרק בן סורר ומורה [פ"ב ע"ב] ומכח ל"א אותה הזוהמה נדבק בכזבי, ובאולי כי גם כזבי היא שיורי הקליפה ל"ב אשר לדינה אמו של שאול, והיתה בת זוגו זולתי (שאכלו פגו) [שאכלה פגה] ועדיין לא היתה ראויה, ולכן הוא נקרא שלומיאל בן צורישידי, והיא כזבי בת צור, אך צור אביו של שלומיאל הוא שמעון אשר צורי הוא שדי השודד כל הקליפות ומכניעם, ולא כצור דסטרא אחרא [דכזבי אביה] [אביה דכזבי].

מו. ונחזור לענין, כי כל מעשה ראשונים, ומה גם הנזכר בתורה, אינו לבד כפשטן, ואינו בדרך מקרה או הזדמן ח"ו, כי אל תחשוב ששלומיאל שהיה שני שבנשיאים מובחר דור המדבר בימי משה אדונינו, שהיה פרוץ בעריות כפי דעת פתיות בני הכסילים, ולא באתי לבאר כל הפסוקים הצריכים לדרושים האלו, כי יכלה הזמן והמה לא יכלו, כי התורה אינה סיפורי נשים ופטפוטי עופות ח"ו, ודי בזה למבין, כי דברים אלו הם כבשונו של עולם, ואם יפלו דברים אלו ביד מי שלא יהיה לו מוח בקדקדו לעמוד [בו], יטיח בדברים, כי לא יחפוץ כסיל בתבונה, ומה גם דרוש הזה [אשר] ל"ג אין אנו עתה בו, שהוא זר בעיני השומעים, ומה גם בעיני הרואים מתוך

- ל. נכתב על הגיליון "ס"א כאשר מתרגם".
- לא. נכתב על הגיליון "ס"א ומצד".
- לב. נכתב על הגיליון "ס"א שייכת בקליפה".
- לג. המוסגר נכתב בכת"י על הגיליון בשם ס"א.